

עשו סייג לתורה

מסכת אבות פרק א משנה א

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים: הו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה.¹

מסכת אבות פרק ג משנה יג

רבי עקיבא אומר: שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. מסורת - סייג לתורה.² מעשרות - סייג לעושר.³ נדרים - סייג לפרישות.⁴ סייג לחכמה - שתיקה.⁵

אבות דרבי נתן נוסח ב פרק לג

רבי עקיבא אומר: סייג לחכמה שתיקה. סייג לכבוד שלא לשחוק. סייג לקדשים טהרה. סייג לנדריים פרישות. סייג לתורה מסורת. הוא היה אומר: אל תדור בין הגוים, שלא תעבוד ע"ז. אל תאכל לחם עם כהן עם הארץ, שלא יאכילך מקדשי שמים. אל תבוא לידי שבועה, שלא תבוא לידי נדרים. אל תבוא לידי ספק, שלא תבוא לידי ודאי. אל תבוא לידי שחוק, שלא תבוא לידי עבירה. ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש.⁶

אבות דרבי נתן נוסח א פרקים א-ב

ועשו סייג לתורה. ועשה סייג לדבריך כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו ואדם הראשון עשה סייג לדבריו. תורה עשתה סייג לדבריה. משה עשה סייג לדבריו. ואף איוב ואף נביאים וכתובים וחכמים כולם עשו סייג לדבריהם:⁷

¹ זו משנת היסוד של השתלשלות התורה שבע"פ שאולי צריכה הייתה להיכתב בראש הש"ס, אבל חכמים קבעוה במסכת אבות, בסדר נזיקין (ועל כך רבו הפירושים. ראה, למשל, הקדמת קהתי למסכת זו). מסורת זו מגיעה ממש עד אנשי הכנסת הגדולה (ומשם לחכמי כל הדורות), ואלה אומרים לנו שלושה עניינים יסודיים (בדומה לאמירות במסכת אבות כולה). אחד משלושה אלה הוא: עשו סייג לתורה. סייג הוא בפשטות גדר. אמצעי שמסייג ומסווגת ובמשמעות כאן גם תוחמת ומגינה. יש לגדור גדרות מסביב לתורה על מנת לשמרה ועל מנת לא להיכשל באיסוריה. אבל כיצד? כמה? מתי? האם הסייג הוא רק לאיסורים ולמצוות לא תעשה, או שמא גם למצוות עשה, כגון: מגבלה לכמות הצדקה שהאדם נותן כחלק מרכושו. האם יש סייג לסייג לתורה?

² אנשי הכנסת הגדולה אמרו, בראש המסכת, באופן כללי: "עשו סייג לתורה", בא ר' עקיבא ומסביר שהמסורת היא סייג לתורה. מרבית הפרשנים מסבירים שמדובר במסורת המקרא, היינו הכתיב המדויק של התורה, כולל כתיב חסר ומלא, היא הסייג לתורה שמתוך הקפדה על דקדוק התורה, לא רק נשמרת התורה שבכתב, אלא גם ההלכות הנלמדות מתוך הפסוקים. ראה פירוש רש"י שם: "מסורת הגדולה סייג לתורה שע"י המסורת ידעינן בירור המקראות והלכותיה". ופירוש ברטנורא שם: "המסורת שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה, הם גדר וחזוק לתורה שבכתב, שעל ידיהם אנו מבינים כמה מצות איך יעשו אותם. כמו בסכת בסכת בסכות, שנים חסרים ואחד מלא, שממנו אנו לומדים להכשיר סוכה בשלש דפנות". ובאופן דומה פרשנים נוספים כמו רבינו יונה והמאיר (בית הבחירה). אבל היו גם שהרחיבו לתורה שבע"פ ולכל ההלכות שנמסרו לנו במסורת, מה שמונה גם הקבלה. ראה למשל ספר חובות הלבבות שער ה - שער יחוד המעשה פרק ה: "וכן הכתוב, אם לא תפרש לנו הקבלה אופן קריאתו ופירוש לשונו ובאור עניניו ותולדותיהם, לא ישלם לנו זה מן הספר בלבד, כמו שאמרו בו רז"ל: בשלש עשרה מדות התורה נדרשת, ואמרו: מסורת סייג לתורה... כי התורה השיבה אותנו בכל תולדותיה אל הקבלה".

³ רבי עקיבא לא רק מבאר מהו הסייג לתורה - המסורת, כי אם מוסיף לנו סייגים אחרים, מהם סייגים של עשייה ומהם של אי-עשייה והימנעות. נתינת המעשרות לא רק תבנה גדר סביב עושרך ותשמור עליו, אלא אולי אף תרבה אותו. ראה המאמר: "עשר בשביל שתתעשר" (העניני ט ע"א, שבת קיט ע"א).

⁴ נדרים המגבילים את האדם מהנאות, יסייעו לחיי פרישות וצניעות (ופה מאריכים המפרשים לעמת מימרה זו מול כל הדעות שלא להרבות בנדריים, כגון בגמרא נדרים כ ע"א: "לעולם אל תהי רגיל בנדריים, שסופך למעול בשבועות". ראה דברינו [איש כי ידור נדר לה](#) בפרשת מטות. וזו דוגמא ראשונה (להלן נראה עוד) שהגדר עשויה להיות לרועץ אם מגביהים אותה יתר על המידה וללא יחס לעיקר שעליו מנסים להגן.

⁵ סייג הסייגים הוא לשתוק ולהקשיב. ככה מרבה האדם חכמה וידיעה שהן עצמן סייג חשוב לתורה ולהליכות חיים ושומר על עצמו מלומר דברים לא-נכונים. וכבר נאמרו מאמרים רבים בשבח השתיקה, כגון שבמסכת דרך ארץ ו ד: "תני ר' חייא: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים".

⁶ בא מדרש אבות דרבי נתן, שהוא מעין פירוש על פרקי אבות ומרחיב עוד יותר, בהלכה ובהליכות עולם, כפי שנראה גם להלן. יש לשים לב לסייגים: "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש", שהיא לכאורה עניין נפרד שאינו שייך לנושא הסייגים ואולי כן שייך. ראה אמירה זו במשנה אבות ב ה בשמו של הלל: "הוא היה אומר: אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הביישן למד, ולא הקפדן למלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש". המשותף לשני המקורות היא הדרישה מהאדם לקחת אחריות ולפעול איפה שיש חסר ורפיון - לגלות אחריות אישית, דתית-מוסרית, חברתית. אולי לקחת אחריות, בכל הממדים האלה, גם היא סוג של סייג.

⁷ גם כאן, סייג לתורה הוא אחד מיני סייגים. אם במדרש הקודם הייתה התורה בחברת מצוות והלכות ומדות נאים, כמו נדרים, חכמה, פרישות וכו', כאן התורה היא בחברת אישים כאדם הראשון, משה, נביאים ועוד. מעניין מי לא נמנה פה, האבות, למשל.

איזהו סייג שעשה הקב"ה לדבריו? הרי הוא אומר: "ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת" (דברים כט כג), מלמד שגלוי היה לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין הדורות לומר כך. לפיכך א"ל הקב"ה למשה: משה, כתוב והנח לדורות הבאים: "ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלוהי אבותם" (שם כה). הא למדת, שהוציא הקב"ה שכר בריותיו בשלום.⁸

איזהו סייג שעשה אדם הראשון לדבריו? הרי הוא אומר: "ויצו ה' אלהים על האדם מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (בראשית ב יז).⁹ לא רצה אדם הראשון לומר לחוה כדרך שאמר לו הקב"ה, אלא כך אמר לה: "ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון" (שם ג ג).¹⁰

איזהו סייג שעשתה תורה לדבריה? הרי הוא אומר: "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב" (ויקרא יח יט). יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים? תלמוד לומר: "לא תקרב".¹¹

איזהו סייג שעשה משה לדבריו? הרי הוא אומר: "ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר" (שמות יט ג) לא רצה משה הצדיק לומר להם ישראל כדרך שאמר לו הקב"ה, אלא כך אמר להם: "היו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל אשה" (שם שם טו), והוסיף להם משה יום אחד מעצמו. ומנין שהודה לו המקום? שנאמר: "והיו נכונים ליום השלישי" (שם י"א).¹²

איזהו סייג שעשה איוב לדבריו? הרי הוא אומר: "איש תם וישר וירא אלקים וסר מרע" (איוב א א) - מלמד שהרחיק איוב את עצמו מדבר המביא לעבירה ומן הכיעור ומן הדומה לכיעור.¹³

איזהו סייג שעשו נביאים לדבריהם? הרי הוא אומר: "ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח" (ישעיה מב יג) - לא כגבור אחד [בלבד] אלא ככל הגבורים שבעולם. כיוצא בו: "אריה שאג מי לא יירא ה' אלהים דבר מי לא ינבא" (עמוס ג ח) - לא כאריה אחד בלבד אלא ככל אריות שבעולם. כיוצא בו: "והנה כבוד ה' אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו" (יחזקאל מג ב) ... אלא מראין את העין מה שיכולה לראות ומשמיעין את האוזן מה שיכולה לשמוע.¹⁴

⁸ הסייג כאן הוא תוכחה ואזהרה (מה שלא חסר בספר דברים), אבל גם הודעה מראש, שכך וכך עלול לקרות אם תחטאו, על מנת שהכל יראו שהקב"ה אינו מעניש סתם ויש סיבה לאובדן הארץ והגלות. הביטוי "מוציא שכר בריותיו בשלום" (שכר כאן הוא במונח של תגמול, גם שלילי - מה שמגיע) הוא נדיר ולא מצאנו אותו רק כאן. אבל הביטוי אין הקב"ה מקפח שכר בריותיו (כל בריה ובריה) שכיח יותר. ראה ספרא צו - מכילתא דמילואים לא, פסחים ק"ח ע"א, בבא קמא לח ע"ב ועוד.

⁹ ראה מדרש בראשית רבה טז ו שלומד מפסוק זה את שש המצוות שהצטווה אדם הראשון, עליהן התווספה המצווה השביעית של בני נח, בזמן נח, אבר מן החי. ראה שיר השירים רבה א ה על הוספת מצוות לאורך הדורות. האם גם זה סייג?

¹⁰ ותוספת זו שהוסיף אדם הראשון, איסור נגיעה ולא רק אכילה, היא שאפשרה לנחש לפתות את חוה, בלשון המדרש שם: "הלך וישב (הנחש) אצלה והירבה שיחה עמה, אמר לה: אם לנגיעה את אומרת צוה עלינו הקב"ה, הריני נוגע בו ואיני מת. אף את אם תגעי בו אי את מתה. מה עשה הנחש הרשע? באותה שעה עמד ונגע באילן בידיו וברגליו והרתיעו עד שנשרו פירותיו לארץ". ועל תוספת איסור זה מסיים שם המדרש ואומר: "מי גרם לנגיעה זו? סייג שסג אדם הראשון לדבריו. מכאן אמרו: אם סג אדם לדבריו, אין יכול לעמוד בדבריו. מכאן אמרו: אל יוסיף אדם על דברים ששומע. ר' יוסי אומר: טוב עשרה טפחים ועומד ממאה אמה ונופל".

¹¹ התחלנו בדברי אנשי הכנסת הגדולה: "ועשו סייג לתורה". ואכן, רוב הסייגים שראינו ונראה הם סייגים שעשו חכמים סביב התורה. איפה יש לנו דוגמה בתורה בכתב עצמה של רעיון הסייג? גם כאן, הלימוד מהמילה "לא תקרב" להוספת ריחוק וסייגים בדיני נדה הוא של חכמים. אולי הכוונה לפסוק: "ושמרתם את משמרת" (ויקרא יח ה, ראה דברינו [בנושא זה](#) בפרשת אחרי מות) או לפסוק: "ושמרתם את משמרת הקדש" (במדבר יח ה, ראה דברינו [שמירת המקדש](#) בפרשת קרח). גם שם הדרשות הם של חכמים, אבל כפילות הלשון לשמור את המשמרת, יכול להצביע על סייג, או לפחות רעיון הסייג, שכתוב בתורה (שממנו אולי למדו אנשי הכנסת הגדולה). ואולי הכוונה לאזהרות הערכיות שבספר דברים כמו: "ועשית הטוב והישר". וגם: "קדושים תהיו" של ספר ויקרא. (פירוש רמב"ן על פסוק זה). ראה דברינו [הטוב והישר](#) בפרשת ראה וכן [קדושים תהיו](#) בפרשת קדושים. ועדיין צריך עיון בסייג שעשתה התורה עצמה.

¹² תוספת זו של המדרש שהקב"ה הסכים לתוספת זו מעוררת את השאלה שאולי לא כל סייג ותוספת הם ראויים וצריכה להיות הסכמה בדרך זו או אחרת להוספת סייגים לתורה (כגון הסכמת רוב). שהרי מנגד יש גם איסור של "לא תוסיפו" (דברים ד ב). ועכ"פ, ראה בהמשך המדרש שם שמשה הוסיף עוד שלושה סייגים לעצמו: פרש מאשתו באופן קבוע (מכאן דברי מרים ואהרן בפרשת האשה הכושית), שבר את הלוחות כדי שבני ישראל לא לחייבם בדין ופרש מאוהל מועד ולא נכנס עד שקראו לו. ובכולם "הודה לו המקום".

¹³ ראה בהמשך המדרש שם שאיוב הרחיק עצמו גם מהסתכלות באישה פנויה, לא רק באשת איש: "מפני שאמר איוב שמה אסתכל אני היום ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מסתכל באשת איש". ואת עינינו צד התיאור של איוב כאיש תם וישר, ממנו אפשר אולי לקבל חיזוק להצעתנו בהערה 11 שהסייג שהתורה עשתה לדבריהם הפסוקים: "ועשית הטוב והישר" ו: "קדושים תהיו" ולחבר אולי את עשיית הסייג לתורה גם למוטיב של "לפנים משורת הדין".

¹⁴ כאן יש לנו סייג מסוג אחר לגמרי הקשור לנושא של האנשת האל (אנדרופומורפיזם), היינו תיאור הקב"ה, בפרט בדברי הנביאים (ובתורה גם) במראה ותכונות של בן אדם. נושא שהרמב"ם מתייחס אליו באריכות בתחילת ספרו מורה נבוכים. וחז"ל התייחסו אליו, בין השאר במדרש בראשית רבה כז א, בביטוי: "גדול כוחם של נביאים שמדמים צורה ליצורה". הביטוי כאן הוא צנוע: "מראין את העין מה שיכולה לראות ומשמיעין את האוזן מה שיכולה לשמוע זו", מעין: "דברה תורה בלשון בני אדם". אבל בבראשית רבה הביטוי הוא הרבה יותר נועז ופילוסופי, לא פסיכולוגי: "גדול כוחם של נביאים שמדמים צורה ליצורה". הצורה הנתפשת לנו כבני

איזהו סייג שעשו כתובים לדבריהם? הרי הוא אומר: "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה" (משלי ה ח). "הרחק מעליה דרכך" - זו מינות, שאומרים לו לאדם: אל תלך בין המינים ואל תיכנס לשם, שמא תכשל בס. ואם אמר: בטוח אני בעצמי שאע"פ שאני נכנס לשם איני נכשל בס, שמא תאמר שומע אני את דבריהם וחוזר בי?¹⁵ תלמוד לומר: "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים" (שם ב יט).¹⁶

איזהו סייג שעשו חכמים לדבריהם? שחכמים אומרים: קריאת שמע של ערבית עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד קרות הגבר.¹⁷ כיצד? אדם בא ממלאכתו, אל יאמר: אוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואחר כך אקרא קריאת שמע. נמצא ישן כל הלילה ואינו קורא. אלא אדם בא ממלאכתו בערב, ילך לבית הכנסת או לבית המדרש. אם רגיל לקרות - קורא, ואם רגיל לשנות - שונה. ואם לאו, קורא קריאת שמע ומתפלל ... עמדו חכמים והרבו ועשו סייג לדבריהם.¹⁸

ויקרא רבה פרשת ויקרא, פרשה א סימן י

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א א) - אמר ר' אלעזר: אף על פי שניתנה תורה סייג לישראל מסיני, לא נענשו עליה עד שנשנית באוהל מועד. משל לדיוטגמא¹⁹ שהיא כתובה ומחותמת ונכנסה למדינה. אין בני המדינה נענשים עליה עד שתתפרש להן בדימוסיא של מדינה. כך, אף על פי שניתנה תורה לישראל מסיני, לא נענשו עליה עד שנשנית להם באוהל מועד. זהו שכתוב: "עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורת" (שיר השירים ג ד). "אל בית אמי" - זה סיני, "ואל חדר הורת" - זה אוהל מועד, שמשם נצטוו ישראל בהוראה.²⁰

סנהדרין מו ע"א - יבמות דף צ עמוד ב

תניא, א"ר אלעזר בן יעקב: שמעתי, שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה - אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני

אדם, דרך הנביאים, מעידה על היוצר והבורא. זו גדולתם של הנביאים שיכלו לדבר על הקב"ה במונחים אנושיים ועדיין להשכיל ולהבין שזה הכל דימוי מושאל, אבל לא בטוח שזה נכון לכלל בני האדם, היינו לציבור שומעי לקח הנביאים. ראה שמות רבה מג ח שמקשר בין מעשה העגל לפני השור שבחזיון מרכבה של יחזקאל. מדרש שיוצא בקטרוג על עם ישראל ובעצם מסנגר עליהם. ראה דברינו [בניגוריות על חטא העגל](#) בפרשת כי תשא. אז אולי לפנינו עוד סייג שצריך להיזהר בו, שמא תחילתו כוונה טובה, אבל סופו קלקול.

¹⁵ מה אתם חוששים, שמא אשמע את דברי המינים ואחזור בי? אין חשש. כך נראה לנו להסביר משפט קשה זה. ואולי צ"ל: שלא תאמר ולא שמא תאמר.

¹⁶ ובהמשך שם החשש הוא דווקא מזנות ולא ממינות: "דבר אחר: הרחק מעליה דרכך זו זונה. שאומרים לו לאדם: אל תלך בשוק זה ואל תכנס במבוי זה, שזונה יש שם נאה ומשובחת. והוא אומר: בטוח אני בעצמי שאע"פ שאני הולך לשם איני נכשל בה. אמרו לו: אף על פי שאתה בוטח בעצמך אל תלך לשם שמא תכשל בה שהרי אמרו חכמים שלא ירגיל אדם לעבור על פתח זונה שנאמר כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה". אלה שתי החששות העיקריים של הכתובים, ספרות החכמה וחז"ל: כפירה ופריצות. ראה הדיון בגמרא עבודה זרה יז ע"א: "ר' חנינא ר' יונתן הוּו קאזלי באורחא. מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים, וחד פצי אפיתחא דבי זונות. אמר ליה חד לחבריה: ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכסי יצריה. א"ל איך: ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפיה יצרין, ונקבל אגרא". ואכן לבסוף עברו בפתח הזונות ואלה נכנעו מפניהם. שם, נראה שכוחה של עבודה זרה הקלאסית ירד (ראה יומא סט ע"ב) באותו זמן, אבל כוחה של המינות, הנצרות וכיתות אחרות שקמו מתוך עם ישראל, גבר. כנגד כל אלה, יש ליצור סייגים.

¹⁷ בלשון אחרת (של המשנה): עד עלות השחר.

¹⁸ מסכת פרקי אבות פותחת כאמור בעשיית סייג לתורה, והנה המשנה הראשונה במשנה, בתחילת מסכת ברכות כאילו באה לאשר כלל זה ומציגה סייג קלאסי של חכמים שמבקשים להרחיק את האדם מהעבירה או ההפך, לקרבו למצוות ותורה ע"י קביעת סייגים של זמן ומקום. ראה שילוב שתי משניות אלה במדרש מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ו: " ... לא תותירו ממנו עד בוקר ... עד בוקר למה נאמר? לא בא הכתוב אלא ליתן תחום לבקרו של בוקר. ואי זה? זה עמוד השחר. מכאן אמרו: אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואיברין, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. כל הנאכלים ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. ומפני מה אמרו עד חצות? כדי להרחיק אדם מן העבירה ולעשות סייג לתורה. ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה שהיו אומרים: הוּו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה". חכמים, נאה דורשים - נאה מקיימים.

¹⁹ פקודה / אגרת של השלטון.

²⁰ "הורת" כמו "הוראת". במדרשים אחרים, הר המוריה הוא המקום שממנו "יוצאה הוראה לישראל" (תענית טז ע"א, ירושלמי ברכות ד ה) - כשבה למקום המקדש ומקום הסנהדרין בלשכת הגזית. אבל כאן, המשכן, אוהל מועד, שקדם למקדש. מספר דברים למדנו ממדרש זה. האחד, שהתורה עצמה היא "סייג לישראל", מטרתה לשמור על האדם. עשיית "סייג לתורה" היא אם כך כבר בבחינת גדר לגדר. השני, שמיד כשניתנה התורה נעשה לה סייג במונח ההפוך ממה שאנו רגילים לחשוב. לא רק שאין עושים סייג לתורה מיד אחרי מעמד הר סיני, אלא היא עצמה, "הסייג לישראל", אינה בתוקף, עד שייבנה המשכן, הוא מקום הלוחות (ושברי הלוחות), הוא המקום בו נועד משה וקיבל פרטי מצוות ודינים שלא נאמרו בסיני, הוא המקום ממנו "יוצאת הוראה לישראל". במה התחייבו איפוא בני ישראל בין מעמד הר סיני וחנוכת המשכן - תקופה שנמשכה למעלה מעשרה חודשים? אולי בכל המצוות שנצטוו עוד לפני סיני: שבע מצוות בני נח, מצוות שקיימו האבות, מצוות שנצטוו במראה. ראה דברינו [מצוות טרום סיני](#) בפרשת לך לך. אז אולי זה הסייג הראשון לתורה - מצוות שקדמו למתן תורה בסיני ונענשו עליהם עוד לפני הקמת אוהל מועד.

שראו לך - אלא שהשעה צריכה לך; ושוב מעשה באדם אחד שהטיח באשתו תחת התאנה, והביאוהו לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי לך - אלא שהשעה צריכה לך!²¹

מסכת ברכות דף סג עמוד א

... ואומר: "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קיט ככו). אמר רבא: האי קרא מרישיה לסיפיה מדריש, מסיפיה לרישיה מדריש. מרישיה לסיפיה מדריש: עת לעשות לה' מאי טעם - משום הפרו תורתך. מסיפיה לרישיה מדריש: הפרו תורתך מאי טעמא - משום עת לעשות לה'.

רש"י שם: "מרישיה לסיפיה עת לעשות לה' משום הפרו - עתים הם לה' לעשות משפט פורעניות בעוברי רצונו - משום דהפרו תורתך. מסיפיה לרישיה - הפרו תורתו עושי רצונו, כגון אליהו בהר הכרמל (מלכים א' י"ח) שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות משום דעת לעשות סייג וגדר בישראל לשמו של הקדוש ברוך הוא.²²

מסכת נדה דף ג עמוד ב

הכי קאמר ליה הלל לשמאי: אין, טעמא קאמרת דאם איתא דהוה דם - מעיקרא הוה אתי, ומיהו - עשה סייג לדבריך, דמאי שנא מכל התורה כולה דעבדינן סייג? אמר ליה: אם כן, ביטלת בנות ישראל מפריה ורביה! והלל - מפריה ורביה מי קאמינא? לטהרות הוא דקאמינא! ושמאי - לטהרות נמי לא, דאם כן - לבו נוקפו ופורש.²³

מסכת אבות דרבי נתן נוסח ב פרק א

²¹ זו היא דוגמא קיצונית ומחמירה של עשיית "סייג לתורה". בית דין לא רק גוזרים ומתקנים תקנות (ודורשים על כך ומלמדים את העם), אלא 'נוטלים את החוק ליד' ומענישים בני אדם שעברו אולי על איסור חכמים (שבות בשבת), אבל לא עברו על שום איסור של התורה. כל זה, מפני "שהשעה צריכה לך", מפני שאנשים זלזלו בשבת או נהגו בפריצות (בחוטר צניעות) בפרהסיא. שים לב ללשון הגמרא שמביעה מעין הסתייגות וצורך להצדיק את מעשי החכמים: "ולא לעבור על דברי תורה - אלא לעשות סייג לתורה". ראה לשון רש"י שם: "ולא - שיתכוונו לעבור על דברי תורה לבוד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב, אלא מפני צורך השעה". שלא תאמר שחכמים בודים כאן משהו מלבם ובעצמם עוברים על דברי תורה, שהרי אם הם מחמירים על דברים שלא אסרה תורה ועונשים על דבר שאיננו אסור - זה עצמו נקרא לעבור על דברי תורה. האדם שרכב על סוס בשבת עבר על איסור שבות ואילו חכמים שכעת מענישים אותו, עוברים על דברי תורה! אלא שזהו צורך שעה מיוחד וחכמים נקטו כאן פעולה בהחלט חריגה ויוצאת דופן. הגמרא שמה את המעשה החריג הזה של חכמים תחת הכותרת: "עשו סייג לתורה", אך נראה שאפשר לשייך עניין זה לנושא עת לעשות לה' הפרו תורתך (עליו זכינו לכתוב במגילת רות), כפי שנראה במקור הבא.

²² הרי לנו צעד נוסף בעשיית סייג לתורה. עשיית סייג לשמירת התורה במובנה הרחב גם במחיר של ביטול מצווה מהתורה בהוראת שעה. אם במקור הקודם קראנו: "ולא לעבור על דברי תורה - אלא לעשות סייג לתורה", כאן בדיוק ההפך: לעשות סייג לתורה (הרחבה) גם במחיר של לעבור על דברי תורה (נקודתית בהיקף ובזמן). ראה איך מרחיב על כך הרב יוסף דוב סולבייצ'יק בשיעוריו על דף זה במסכת ברכות, כשהוא מצטט את רש"י הנ"ל ומחבר את הדברים לדברי הרמב"ם ביד החזקה: "ונראה לבאר את הענין על פי דברי הרמב"ם, פרק ב מהלכות ממרים הלכה ד: "... וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהיכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם". מוסיף הרב סולבייצ'יק ומסכם בלשונו: "ונראה שזהו יסוד הענין של עת לעשות לה' הפרו תורתך, דלפעמים צריך להפר התורה כדי לעשות סייג וגדר בכדי שתתקיים התורה כולה וכמו אליהו בהר הכרמל. והיינו המשל של הרמב"ם שהרופא חותך אבר אחד בכדי שיחיה החולה ויקיים את כל גופו". ראה גם סיכום הדברים באנציקלופדיה תלמודית כרך ח ערך מצות שעה: "... יש מהראשונים מפרשים הכתוב: עת לעשות לה' הפרו תורתך, שדרשוהו מסופו לראשו: הפרו תורתך משום עת לעשות לה', שעושי רצונו הפרו תורתו, כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות, כדי לעשות סייג וגדר בישראל לשמו של הקב"ה, ולמדים מכאן שאפשר לדחות קצת מצות דרך הוראת שעה". נראה שזו עשיית סייג לתורה הקיצונית ביותר.

²³ במשנה הפותחת את הלכות נדה, יש לנו דוגמא של דין בו בית הלל מחמירים ומרחיבים את הזמן למפרע של דין נדה, בעוד שבית שמאי מקלים בהרבה (וחכמים שם מציעים זמן ביניים, ראה המשנה שם). במהלך הדיון ביניהם מסכימים בית הלל שבעקרון בית שמאי צודקים ואין סיבה להחיל את הדין למפרע ודי לנו "שעתה", אבל הם טוענים כנגד בית שמאי: למה שלא נחיל כאן את הכלל: עשה סייג לתורה, כמו במצוות ודינים אחרים בתורה? באים בית שמאי ומזכירים לבית הלל את המצווה הראשונה שבתורה, את מצוות "פרו ורבו"! אי אפשר לקיים מצווה זו, טוענים בית שמאי, אם נתחיל להוסיף סייגים וחומרות וסופנו שאולי נרחיק מאיסור נדה אבל נמעיט חיי אישות ופריה ורביה מעם ישראל. גם את הפשרה שבית הלל מציעים, שנחמיר רק בטומאה וטהרה של כלים ומאכלות, דוחים בית שמאי בטענה חזקה שאם בהלכה אולי אפשר לעשות "חילוק", בראשם ובנפשותם של בני האדם אי אפשר וסופה של החומרה בדין "טהרות" שתפגע גם בדין מצוות פריה ורביה וחיי אישות. סוף דבר, מסכמת הגמרא בעמוד הבא שם ומביאה ברייתא המשלימה את דברי חכמים שבמשנה: "תנו רבנן: וחכמים אומרים: "לא כדברי זה ולא כדברי זה, לא כדברי שמאי - שלא עשה סייג לדבריו, ולא כדברי הלל - שהפריז על מדותיו".

ועשו סייג לתורה - לא דומה כרם שהוא מוקף גדר לכרם שאינו מוקף גדר.²⁴ שלא יעשה אדם גדר יותר מן העיקר ויפול הגדר ויקצץ את הנטיעות.²⁵ שכך מצינו שעשה אדם הראשון, גדר יותר מן העיקר, ונפל הגדר וקצץ את הנטיעות.²⁶

מסכת סנהדרין דף לז עמוד א

"בטנך ערמת חטים" - מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה - אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן.²⁷ "סוגה בשושנים" - שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות. והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא: אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא, אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת? - אמר ליה: התורה העידה עלינו סוגה בשושנים, שאפילו כסוגה בשושנים - לא יפרצו בהן פרצות.²⁸

בראשית רבה פרשת בראשית פרשה כב סימן ו

ר' ברכיה בשם ר' שמעון בר אמי אמר: "לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" - אשריו לאדם שהוא גבוה מפשעו ולא פשעו גבוה ממנו.²⁹

המדרש הגדול פרשת מטות, לב א

"וויאמרו אם נא מצאנו חן בעיניך יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזתה". אמר ר' יהודה: קשה היא המחלוקת, אפילו לעשות סייג למצוות. שכן מצינו בבני גד ובבני ראובן שאמרו למשה: "יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזתה". ומפני מה בחרו בה? מפני שהיה להם מקנה הרבה והיו מבקשים להתרחק מן הגזל. ולפי שפירשו חן מישראל תחילה, לפיכך חן גלו תחילה, שנאמר: "ויער ... ויגלם ..." (דברי הימים א ה כו). והרי דברים קל וחומר: ומה אם מי שפירשו מחבריהם כדי להתרחק מן הגזל - כך נעשו; הפורשים מחבריהם מפני השנאה והתחרות - על אחת כמה וכמה. וכן מצינו, שלא גלו אבותינו עד שהניחו את השלום ותפסו את המחלוקת.³⁰

²⁴ חשוב מאד להקיף את הכרם בגדר שתגן עליו, אולי לא רק הגנה פיזית שאי אפשר לפרוץ אותה, שהרי אין גדר או חומה שאינם ניתנים לעבירה, אלא הגנה קניינית וסמלית, כזו שמסמנת לכל העולם (ולבעל הכרם עצמו) את גבולות הרכוש. ראה דברינו [לא תסיג גבול רעך](#) בפרשת שופטים, בפרט הסייגים שלמדו בני ישראל הנכנסים לארץ מיושבי הארץ הכנענים לגבי סייגי הקרקע והצמחייה. 'סייג' כאן הוא במובן הכי ארצי ופשוט. ואת המשפט הבא נראה שצריך להתחיל במילה: אבל ...

²⁵ אבל, אין לבנות סביב הכרם גדר גדולה וגבוהה מהכרם. גדר שלא רק מכסה את הכרם ומאפילה עליו, עד שכבר לא ברור מה פה העיקר ומה פה הטפל, אלא גדר שסופה ליפול על הכרם, על הנטיעה הרכה ולהרוס אותה! דימוי זה מוסבר להלן.

²⁶ אנחנו חוזרים כאן לדברי אבות דרבי נתן לעיל על אדם הראשון שהוסיף ציווי לחווה גם לא לגעת בעץ והיא אמרה זאת לנחש וכך הוא הצליח להחטיא אותה. על תוספת איסור זה מסיים שם המדרש ואומר: "מי גרם לנגיעה זו? סייג שסג אדם הראשון לדבריו. מכאן אמרו: אם סג אדם לדבריו, אין יכול לעמוד בדבריו. מכאן אמרו: אל יוסיף אדם על דברים ששומע. ר' יוסי אומר: טוב עשרה טפחים ועומד ממאה אמה ונופל".

²⁷ הגמרא שם דנה בשבחי הסנהדרין, על בסיס פסוקים משיר השירים, וכפירוש והרחבה של המשנה (סנהדרין פרק ד משניות ג-ד), המתארת את אופן ישיבת הסנהדרין: "כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה" ואופן ניהול הדיון. האם זה קשור לנושא?

²⁸ הגדר שסוגה (מסייגת) את ההלכות שמתקנים חכמים, כולל הלכות נידה ושאר איסורים, איננה גדר של קוצים, אבנים, חבלים, תיל וכיוצא באלה, אלא גדר נעימה של שושנים (צבעוניות וריחניות). "סוגה בשושנים - אלו דברי תורה שהן רכים כשושנים" (שיר השירים רבה (וילנא) ז ב). וכדברי התורה, כך גם סייגי החכמים ששונים את ההלכה, וכדרשה בגמרא שבת ל"ב: "שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר ... אל תקרי שושנים אלא ששונים". האדם רואה שיש גדר גם אם רכה ונעימה כשושנים והוא מבין ומסתייג. די בכך שלא יפרצו פרצות. כך גם בהלכות נידה שנמשלה בלשון נקיה לשושנה. ראה הרחבת דרשה זו בפסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא י - כי תשא: "בטנך ערימת חטים - א"ר יוחנן: ערימת חטאים. כיצד? בא לפני ישראל תמחוי של פיגולים ושל נותרות ושל חלב והוא בא לאכול, סבור שהוא שומן ואומר לו: חלב הוא - מיד כילה ידו מלאכול. מי מעכבו שלא לאכול? איזה סייג בינו לבין התמחוי? אלא שנסתכל בדברי תורה סוגה בשושנים ... יש אדם גודר בשושנים? דרך בני אדם גודרים כרמיהם או שדותיהם בקוצין ובדרדרים בסירים ובחוחים. שמא ראית אדם מימך שהוא גודר שדה בשושנים? אלא אילו הן דברי תורה שהם רכים כשושנים. כיצד? היה מתאווה לראות חופתו, אין לו יום גדול הימנו ששמח עם אשתו. הוציא יציאתו והציע חופתו בא להיזקק עם אשתו, אמרה לו: שושנה אדומה ראית. מיד פירש הימנה. זה הפך פניו לכאן וזו הופכת פניה לכאן. מי הפרישו הימנה? איזה נחש עוקצו? איזה עקרב עוקצתה? איזה גדר עמד בפניהם? אלא אלו הם דברי תורה שרכים הם כשושנה".

²⁹ בנושא זה דנו בדברינו [כיסוי החטא או גילוי](#) ביום הכיפורים. כאן רצינו רק להביא אנלוגיה ליחס בין הגדר לכרם כמו בין האדם והווידוי על החטא. אדם שמגזים בוידוי על חטאיו, שבמסווה של צדיקות הולך ומספר לכל מי שחפץ לשמוע את כל חטאיו ומעלליו בפומבי ובפירוט מוגזם, הוא מי שמגביה את פשעיו וחטאיו עד שהם מכסים אותו. פירוט החטא וגילוי צריכים להיות במידה, בה תמיד אישיותו ועצמיותו של האדם יישארו גבוהים מחטאיו! כשם שיש לעשות סייג לסייג (לגדור ולתחום את גובה הגדר וההשקעה בה) שלא יאפיל ויכסה את העיקר, את העץ שעליו מבקשים להגן; באופן דומה, אין להגביה את גילוי החטא ואת התוודות עד שהאדם עצמו יכוסה בחטאיו ואישיותו תיעלם. ראה המחלוקת בגמרא יומא פ"ב א"ב אם ראוי שאדם יחזור ויתוודה ביום הכיפורים שכבר התוודה עליהן ביום כיפורים קודם.

³⁰ מדרש זה נראה כממשך את הקו שראינו בשני המדרשים הקודמים. יש לעשות סייג לסייג ולהגביל את השימוש בסייגים ומגבלות שמכסים על העיקר. בני גד ובני ראובן, עפ"י מדרש זה, באו לבקש את נחלתם בעבר הירדן המזרחי מסיבות של צדיקות: שלא יעברו על גזל בשל המקנה הרב שהיה להם. (ויש אומרים שגם בקשו לא לעבור על איסור גידול בהמה דקה בארץ ישראל, איסור שתחילתו

מסכת יבמות דף מו עמוד א

ועל יינם משום יין נסך - משום לך לך אמרין, נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב.³¹

תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א הלכה ד

מתניתין: אילו מהלכות שאמרו בעלית חנניה בן חזקיה בן גרון כשעלו לבקרו וכו'.³² אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל.³³ רבי ליעזר אומר: בו ביום גדשו את הסאה.³⁴ רבי יהושע אומר: בו ביום מחקו אותה.³⁵ אמר לו ר' ליעזר: אילו היתה חסירה ומילאיה - יאזת.³⁶ לחבית שהיא מליאה אגוזין, כל מה שאתה נותן לתוכה שומשמין היא מחזקת.³⁷ אמר לו ר' יהושע: אילו היתה מליאה וחיסרה - יאזת? לחבית שהייתה מליאה שמן, כל מה שאתה נותן לתוכה מים היא מפזרת את השמן.³⁸ תנא רבי יהושע אונג'יא: תלמידי בית שמאי עמדו להן מלמטה והיו הורגין בתלמידי בית הלל. תני: ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים.³⁹

בית הבחירה (מאירי) מסכת אבות פרק א

המאמר הג' שיעשו סייג לתורה. שעד אותו זמן לא היו עושין סייג לאסור את המותר, מחשש שמא יבואו לידי איסור.⁴⁰ ומתוך כך תמיד היו באים לגוף העבירות כמו שמצינו להם בנישואי נשים נוכריות בספר עזרא ובחילול שבת ובכמה דברים. ועתה בגלות בבל התחילו לעשות תקנות וגדרים לקדש עצמן במותר להם שלא ליגע באיסור

בתנאים שהתנה יהושע כשהנחיל את הארץ, רמב"ם נזקי ממון ה' ג). אבל באמת כוונתם הייתה לפרוש משאר השבטים. סייגים וחומרות שמביאים למחלוקת ופירוד ולעבירה על איסור "לא תתגודדו", אינם רצויים.

³¹ אחד המקורות של חז"ל לעשיית סייג והרחקה מאיסורים הוא הביטוי בדין נזיר: סחור סחור אומרים לנזיר, לכרם אל תתקרב. (סייגים לנזיר מצאנו במקרא בפרשת שמשון בציוויים של המלאך לאשתו של מנוח, שופטים פרק יג). כאן, בגמרא יבמות, מושאל ביטוי זה לגזרת חז"ל על "סתם יינם", בפסחים מ' ע"ב בדין חמץ, שבת יג ע"א בהלכות צניעות, בבא מציעא צב ע"א בדין אכילת פועל מהכרם ועוד. אבל בה בעת גם אמרו חז"ל על דין נזיר: "מאשר חטא על הנפש - שציער עצמו מהיין" (תענית יא ע"א). וכבר האריכו רבים ביחס הדו-ערכי של התורה לרעיון הנזיר שכל כולו הוא הרחקה וסייג מהחיים המעשיים. ראה דברינו [נזיר - קדוש או חוטא?](#) בפרשת נשא.

³² מסכת שבת פרק א משנה ד: "ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל וי"ח דברים גזרו בו ביום".

³³ כך אולי סבור מי שכתב דברים אלה והוא מבית הלל ... אבל בהמשך יבואר הדבר.

³⁴ היינו הוסיפו והרבו. להגדיש את הסאה הוא בעצם דבר חיובי, בפרט במכירה שבה המוכר "מגדיש את הסאה", היינו מוסיף עוד קצת למשקל או ממרח את פי השק באופן שנשארת "גבעה קטנה" מלמעלה. ראה מסכת מנחות פרק ט משנה ה: "כל המדות שהיו במקדש היו נגדשות". ראה גם כל השיטות למריחה במקח וממכר בגמרא בבא בתרא דפים פח-פט (בדברינו איפה ואיפה - על מדות ומשקלות בפרשת כי תצא). ראה גם לשון ילקוט שמעוני תורה פרשת שלח רמז תשמב: "א"ר חמא בר חנינא: זו מדת הטוב שהיא גדושה". וכך גם דברי ר' אליעזר כאן. אז מניין נלקח הביטוי בימינו "הגדיש את הסאה" במשמעות שלילית? אולי מתשובת ר' יהושע לר' אליעזר להלן, שהגודש בסוף נמחק.

³⁵ למחוק הוא ליישר את הסאה שתהיה בדיוק כמידתה, לא "גבעה" למעלה ולא "בקעה" למטה.

³⁶ כך נאה ויאה לעשות.

³⁷ בין האגוזים יש תמיד מקום לגרעיני שומשום. יש להוסיף שומשום. יש להוסיף שומשום (סייגים) כדי למלא את החורים בין באגוזים (המצוות מהתורה). ובימינו משתמשים במשל זה 'מאמנים' ומרצים על ניהול נכון של זמן ומשימות, ע"י תצוגה של צנצנת שלתוכה יש להכניס כסדר הזה: אבנים גדולות, בינוניות, קטנות וחול. ראה למשל [מצגת זו](#).

³⁸ בית הלל טוענים לעומת בית שמאי שתוספת סייגים וחומרות היא כמו להוסיף מים לחבית מלאה שמן, שהמים דוחקים את השמן (שצף על גבי המים) ושכר הוספת המים יוצא בהפסד השמן. ראה לשונה הקצרה של התוספתא כאן (שבת פרק א הלכה יז): "ר' אליעזר אומר: בו ביום גדשו סאה. ר' יהושע אומר: בו ביום מחקו סאה. שכל זמן שהמדה מלאה ואדם נותן לתוכה, לסוף מוציאה ממה שבתוכה". ראה עוד המשל הדומה בשיר השירים רבה א ב, על דברי תורה וליצנות: "מה השמן הזה כוס מלא אינו מזרזיף כשאר כל המשקים, כך דברי תורה אין מזרזפים בדברי ליצנות. מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן, כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה".

³⁹ עד כדי שפיקות דמים הגיעו בגזירות י"ח דבר שכולן באו מכוונה מן הסתם טובה של עשיית סייג לתורה. לא המים גברו על השמן ולא השמן על המים, אלא דם תלמידי בית רבן הוא שנשפך. הדימוי לעגל, אפשר שהוא דימוי כללי של יום קשה לישראל ואפשר שהוא תזכורת להרג האחים שהיה גם שם, כדברי משה הקשים שם ללוויים: "שימו איש חרבו על ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו" (שמות לב כז). שם על שעברו על דברי תורה, וכאן על עשיית סייג לתורה שסופה שפיקות דמים. ראה המקרה של משה לגייל (הערה 12) שאחד הסייגים שעשה הוא שבירת הלוחות, על מנת לא לחייב את בני ישראל. אולי גם זה קשר למעשה העגל, אבל בהפוך.

⁴⁰ שכל האוסר את המותר, סופו להתיר את האסור והתורה אמרה: "לא תוסיפו ... ולא תגרעו" (דברים ד ב, יג א). ראה גם ספרא שמיני - מכילתא דמילואים (לח): "תורת אמת היתה בפהו - שלא טימא את הטהור ולא טיהר את הטמא. ועוולה לא נמצא בשפתיו - שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור". אבל עמידה על האמת המדויקת היא קשה, כפי שהוא ממשיך לבאר.

תורה. וכבר הוציאוה מן התורה כמו שדרשו רז"ל: "ושמרתם את משמרתי - עשו משמרת למשמרתי".⁴¹ ובאבות דרבי נתן פרק קמא פירשו: עשה סייג לדברך כדרך שהקב"ה עשה סייג לדבריו.⁴² ויראה לי בביאור זה שהוא הזהיר להיות כל אדם שומר פתחי פיו לתת להם בל יכביד השומעים בהם. וכל שכן כשמדבר בדברי תורה, שלא ידבר בהם אלא בזמן הראוי בשיעור הראוי ובמקום הראוי לו ובדברים הראויים לו, אם מצדו אם מצד השומעים.⁴³ ובמשלי הערב אמרו על חכם אחד שהיה מאריך בדבריו יותר מדאי. ושאלו לו: מדוע אתה עובר הגבול להאריך כל כך? ואמר להם: כדי שיבינו הפתאים. אמרו לו: בעוד שיבינו הפתאים, המשכילים יקוצו. ואמרו: "כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו" – עניינו, כמו שהקב"ה נתן התורה והמצוות והחוקים כפי מה שראוי לאדם לסבול לפי המונח בטבע, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, כן יהיו דברי האדם במידה במשקל ובמשורה וכל שכן בדברי תורה.⁴⁴

רבי בחיי בן אשר דברים פרק ד פסוק ב

"לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו". יזהיר שלא יתחכם האדם על המצוות לומר: אוסיף על מה שצוה השם יתברך, ויחשוב כי התוספת הזו תהיה עבודה לשם יתברך, לכך אמר: לא תוסיפו, כי התורה שלמה אינה צריכה תוספת ומגרעת, וכל המוסיף בה גורע.⁴⁵ ורז"ל דרשו (ספרי ראה פב) בתוספת זה: כגון ארבע טוטפות שבתפילין שיאמר: אוסיף עליהן אחד ויהיו חמש, ארבע מינין שבלולב, שיוסיף עליהם ויהיו חמשה, וכן בברכת כהנים שהן שלושה ויוסיף ויהיו ארבעה.⁴⁶ אבל מה שתקנו רז"ל והגדרים והסייגים שלהם אין זה נקרא תוספת, כי לא באו אלא לשמור את העיקר, כמו שעושים לכרם גדר סביב כדי שישתמר הכרם, וכענין שאמר: לך לך אמרין נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב. אדרבה, העובר על גדריהם ותקנותיהם עובר על לאו: (דברים יז, יא) "דלא תסור מן הדבר", וכן צותה התורה: (ויקרא יח, ל) "ושמרתם את משמרתי", ואמרו רז"ל: (יבמות כא א) עשו משמרת למשמרתי.⁴⁷

מחלקי המים

ירושלים

מים אחרונים: המשולש עשו סייג לתורה – לא תסור – לא תוסיף, דורש דיון מיוחד וכל היודע דבר אודות מי שחקר וכתב דברים בנושא, אנא יודיענו. אנו שלחנו את דליינו לשאוב מים בשלושה נושאים אלה, כ"א בנפרד: עשו סייג לתורה כאן במיוחדים, [לא תסור – ככל אשר יורוך](#) בפרשת שופטים, ולא תוסיף בפרשת ראה (בכתובים). והדברים צריכים ליבון ובירור נוספים.

⁴¹ האם הוא משבח את חכמי בבל או שאנחנו שומעים כאן גם עקיצה קלה של חכם פרובנסיאלי כנגד תקנות בבל (גאונים) המרובות? למה כוונתו? עכ"פ, שים לב איך הוא מחלק את התוספות של חז"ל שלכאורה חורגות מציווי התורה: "לא תוסיף" לשתי תקופות.

⁴² ואנו הראינו שבאבות דרבי נתן ומקורות אחרים גם עשו סייג לסייגים. משפט אחרון זה יכול לשמש לפנינו ולאחורינו. כמשפט סוגר את הקטע הקודם, כפי שפיסקנו, או כמשפט פתיח לקטע הבא בו עובר המאירי לסייג מסוג אחר.

⁴³ וגם להכין היטב את הדרשה כפי שנדרש בשמות רבה מ א, פרשת כי תשא, על הפסוק: "אז ראה ויספרה, הכינה וגם חקרה".

⁴⁴ הרי לנו סייג הסייגים, לא להרבות גם בדברי תורה, לא בדפים וספרים רבים בכתב, ולא בדרשות ארוכות בעל פה. ואין לנו אלא לקוות שגם דברינו בדף זה היו במשקל ובמשורה ולא הטלנו על הקורא לסבול אלא "כדרך המונח בטבע עליו".

⁴⁵ מה שראינו במאירי בקצרה, נאמר כאן בפה מלא. האם אין התנגשות ערכים בין עשיית סייג לתורה ובין איסור בל תוסיף? המאירי פתר את העניין כפי שפתר לעיל, בחלוקה לתקופות ושלבם. אבל רבי בחיי הולך בדרך עקרונית יותר.

⁴⁶ התוספת או הסייג הגדול של חז"ל הוא עצם הדרשה והפירוש של ציווי התורה: "לא תוסיף". לא להוסיף במצווה עצמה, תוספת שמשנה את מהותה, תוספת שמשנה את העיקר. אבל כל מה שבא לגדור מסביב לעיקר ולשמר אותו, זה עניין אחר כפי שהוא מסביר והולך. ועדיין, נראה שדבריו: "כי התורה שלמה אינה צריכה תוספת ומגרעת" מעידים על רצון בסיסי ועקרוני שהתורה ציפתה לו, אלא שבני האדם לא עמדו בו.

⁴⁷ באנו לצלע השלישית: "לא תסור מכל אשר יורוך וכו'". ואם כך, אפשר שלא תסור סותר במהותו הפנימית את "לא תוסיף". כך או כך, נראה שהמשולש: לא תוסיפו – עשו סייג לתורה – לא תסור מכל אשר יורוך, דורש עיון נוסף ומן הסתם דנו בו רבים וטובים וכל היודע דבר בעניין, אנא יחיש שמועתו הטובה אלינו. עד אז, ראה דברינו לא תוסיף ולא תגרע בפרשת ראה.